

บทที่ 2

ระบบฟิวต์และระบบแมนเนอร์

เค้าโครงเรื่อง

1. ความหมายและที่มาของระบบฟิวต์
2. ภาระหน้าที่ของบุคคล
3. ระบบแมนเนอร์
4. ลัทธิวีรคติ
5. สาเหตุความเสื่อมของระบบฟิวต์และระบบแมนเนอร์

สาระสำคัญ

1. ความหมายและที่มาของระบบฟิวต์

ระบบฟิวต์หรือระบบศักดินาสวามิภักดิ์ หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้ากับข้า โดยมีที่ดินเป็นปัจจัยสำคัญ

คำว่าฟิวต์อาจมีความหมายกว้างที่รวมทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของมนุษย์ หรือความหมายแคบหมายถึงเฉพาะระบบการเมืองการปกครองและกฎหมายเท่านั้น

ที่มาของระบบฟิวต์ เนื่องจากสภาพยุโรปยุคกลางเสื่อมโทรม กษัตริย์ไม่มีความสามารถ มีภัยจากพวกอนารยชน โจรผู้ร้ายชุกชุม ประชาชนได้รับความยากลำบาก ประชาชนจึงต้องหันไปพึ่งขุนนาง ระบบฟิวต์จึงเกิดขึ้น และได้รับเอาแบบอย่างมาจากประเพณีเดิมของทั้งโรมและเยอรมัน

2. ภาระหน้าที่ของบุคคล

เจ้าและข้าเป็นผู้ที่มีภาระหน้าที่ต่อกันในระบบฟิวคัล กล่าวคือ เจ้ามีหน้าที่ให้ความคุ้มครอง ดูแลทุกข์สุข และตัดสินคดีความ

ข้ามีหน้าที่เป็นทหารช่วยรบ ให้การสนับสนุนทางการเงิน และเป็นเจ้าภาพต้อนรับคณะของเจ้า

3. ระบบแมนเนอร์

ระบบแมนเนอร์เป็นระบบเศรษฐกิจแบบเกษตรที่พึ่งตนเอง มีการทำไร่นา 3 แปลง และไร่นาเปิดโล่ง เป็นต้น

4. ลัทธิวีรคติ

ลัทธิวีรคติเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติและคุณธรรมของอัศวิน ได้แก่ ความกล้าหาญ ความเข้มแข็งในยามสงคราม และสุภาพอ่อนโยนในยามสงบ เป็นต้น

ลัทธิวีรคติเกี่ยวข้องกับเรื่องสำคัญ 3 เรื่อง คือ สงคราม ศาสนา และสตรี

5. สาเหตุความเสื่อมของระบบฟิวคัลและระบบแมนเนอร์

ระบบฟิวคัลและระบบแมนเนอร์เริ่มเสื่อมตั้งแต่ปลายยุคกลาง ประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 13 มีสาเหตุหลายประการ เช่น การสิ้นสุดสงครามครูเสด การขยายตัวทางการค้า การเกิดเมืองใหม่ การเกิดรัฐประชาชาติ และระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ตลอดจนความก้าวหน้าทางวิทยาการและการเดินเรือ เป็นต้น

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. อธิบายความหมาย ที่มา และความสำคัญของระบบฟิวคัล ระบบแมนเนอร์ ลัทธิวีรคติ ตลอดจนเรื่องราวของบุคคลและกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในยุคกลางได้
2. สามารถวาดภาพและเขียนแผนผังของคฤหาสน์ที่อยู่อาศัยของชาวไร่ชาวนา โบสถ์ ร้านช่างฝีมือ ไร่นาแบบ 3 แปลง และส่วนประกอบต่าง ๆ ในระบบแมนเนอร์ได้
3. สามารถอธิบายการเป็นอัศวินที่ดีตามคุณธรรมของอัศวินในลัทธิวีรคติได้
4. สามารถวิจารณ์สาเหตุความเสื่อมของระบบฟิวคัลและระบบแมนเนอร์ได้

ระบบฟิวดัลและระบบแมนเนอร์มีความสำคัญมากสำหรับยุโรปยุคกลาง เพราะครอบคลุมวิถีชีวิตของชาวยุโรปในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นทางด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคม ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี และความเชื่อ

1. ความหมายและที่มาของคำว่า ระบบฟิวดัล

ระบบฟิวดัลหรือระบบศักดินาสวามิภักดิ์ (Feudalism) หมายถึงระบบความสัมพันธ์ระหว่างเจ้า (Lord) หรือผู้ที่มีดินจำนวนมาก กับข้า (Vassal) หรือผู้ทำประโยชน์ในที่ดิน โดยมีที่ดิน (Land fief หรือ feuda) เป็นพื้นฐานสำคัญของความผูกพันและภาระหน้าที่ที่มีต่อกัน

ระบบฟิวดัลอาจจะใช้ในความหมายกว้างและเป็นคำใหญ่ หมายถึง ระบบการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคม ศาสนา วัฒนธรรม และครอบคลุมวิถีชีวิตของบุคคลทุกระดับในยุโรปยุคกลาง

ส่วนความหมายแคบ ระบบฟิวดัลหมายถึงแต่เฉพาะการเมืองการปกครองและกฎหมายที่เป็นการกระจายอำนาจการปกครองจากรัฐบาลกลางไปยังท้องถิ่น เป็นระบบที่ขุนนางท้องถิ่นมีอำนาจมาก

ที่มาของระบบฟิวดัล

สภาพยุโรปยุคกลางในปลายสมัยจักรวรรดิโรมันอันยิ่งใหญ่มีความเสื่อมทั้งทางด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม ประกอบกับมีภัยรุกรานจากพวกอนารยชนเยอรมันในที่สุดอาณาจักรโรมันโบราณล่มสลายไป อำนาจของจักรพรรดิหรืออำนาจส่วนกลางถูกทำลาย บ้านเมืองมีความระส่ำระสาย ประชาชนชาติที่เพิ่ง รัฐบาลกลางอ่อนแอ ดินแดนในยุโรปถูกพวกอนารยชนกลุ่มต่าง ๆ ยึดครอง ต่อมาเกิดอาณาจักรแฟรงค์ที่เข้มแข็งขึ้นในแคว้นกอล สภาพบ้านเมืองเป็นปึกแผ่นมั่นคง ในสมัยจักรพรรดิชาร์ลเลอมาญผู้ยิ่งใหญ่ มีการทำสงครามรบพุ่งปราบปรามดินแดนต่าง ๆ และมีสงครามขยายอาณาเขตตลอดรัชสมัย เมื่อสิ้นสมัยพระเจ้าชาร์ลเลอมาญ สภาพความเป็นปึกแผ่นของอาณาจักรเสื่อมลง ทายาทของพระเจ้าชาร์ลเลอมาญไร้ความสามารถ อาณาจักรแฟรงค์ถูกแบ่งออกเป็นหลายส่วน การจลาจลวุ่นวายเกิดขึ้นทั่วไป รัฐบาลกลางไม่มีความสามารถดูแลความสงบสุขได้ทั่วถึง เศรษฐกิจซึ่งอาศัยการเกษตรกรรมเป็นหลักไม่อาจช่วยจักรวรรดิให้ดำรงอยู่ได้ การค้าซบเซา กษัตริย์อ่อนแอ อำนาจส่วนกลางลดลง ในขณะที่พวกขุนนางท้องถิ่นกลับมีอำนาจมากขึ้นและได้รับที่ดินเพิ่มขึ้นเพราะพวกเขาเสริชนมอบที่ดินให้แก่ขุนนางเพื่อขอความคุ้มครอง ระบบฟิวดัลหรือระบบศักดินาสวามิภักดิ์จึงค่อย ๆ เจริญเติบโตในยุโรปยุคกลางเป็นต้นมา

ระบบฟิวด์ลเกิดขึ้นในดินแดนยุโรปต่างเวลากัน ดินแดนอิตาลีและเยอรมันเป็นต้นกำเนิดของระบบฟิวด์ล แต่ระบบฟิวด์ลเจริญรุ่งเรืองและมีการพัฒนาการอย่างเด่นชัดมากในดินแดนฝรั่งเศส ประมาณศตวรรษที่ 9 และในอังกฤษประมาณศตวรรษที่ 11 เมื่อพระเจ้าวิลเลียมผู้พิชิต (William, The Conqueror) หรือดยุคแห่งนอร์มันดี (Duke of Normandy) มาปกครองอังกฤษ เป็นต้น

ประเพณีที่สืบเนื่องมาจากชนชาติโรมัน

— ระบบอุปการะ (Patrociium หรือ Patronage) ระบบอุปการะ หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปการะกับผู้รับอุปการะ (patron and client) หรือนายกับทาส (master and slave) หรือเจ้ากับข้า (lord and vassal) กล่าวคือ ชาวไรชานาที่มีที่ดินจำนวนน้อยมีความรู้สึกหวาดเกรงภัยเพราะมีกำลังน้อย จึงได้หันมาขอพึ่งขุนนางผู้ที่มีที่ดินจำนวนมากและมีกำลังทหารช่วยป้องกันภัย ด้วยการมอบที่ดินให้แก่ขุนนางพร้อมกับปฏิญาณตนเป็นข้า ยอมรับใช้ในกิจกรรมของเจ้าทุกอย่างเท่าที่จะทำได้

— ระบบพึ่งใบบุญ (Commendation) ระบบพึ่งใบบุญ หมายถึง การที่เจ้าของที่ดินผืนเล็กเกิดความรู้สึกไม่ปลอดภัยในปลายสมัยราชวงศ์เมโรวิงเจียนแห่งอาณาจักรแฟรงค์ที่อำนาจกษัตริย์เสื่อมลงจึงหันมาขอพึ่งใบบุญขุนนาง ถ้าขุนนางคนใดมีบุญบารมีและมีอำนาจมากก็จะมีบริวารขอเข้ามาพึ่งใบบุญจำนวนมาก

— ระบบคุ้มครอง (Precarium) หรือระบบคุณประโยชน์ (Beneficium หรือ Benefice) ระบบคุ้มครองหรือระบบคุณประโยชน์ หมายถึง การที่ผู้ไม่มีที่ดินได้ขออาศัยทำผลประโยชน์ในที่ดินของขุนนาง แล้วจ่ายผลตอบแทนให้และยอมรับใช้ ประจวบกับขุนนางมีที่ดินจำนวนมากเกินกำลังที่จะทำได้หมดตามลำพัง จึงยินดีให้ผู้อื่นมาเช่าที่ดินทำประโยชน์ หรืออาจจะหมายถึง การที่ชาวนามีหนี้สินมากจึงโอนที่ดินให้แก่เจ้าหนี้หรือขุนนาง และยอมตนอยู่ในฐานะผู้เช่าที่ดินผืนนั้นทำประโยชน์ หรืออาจหมายถึงการเช่าที่ดินของวัดเพื่อทำผลประโยชน์

ในศตวรรษที่ 9 ระบบคุ้มครอง (Precarium) ได้ถูกเรียกชื่อใหม่ว่า ระบบคุณประโยชน์ (Beneficium หรือ Benefice) ซึ่งมีความหมายเช่นเดียวกัน

ประเพณีที่รับแบบแผนมาจากชนชาติเยอรมัน

พวกอนารยชนเยอรมันมีประเพณีอย่างหนึ่งที่เรียกว่า ระบบสวามีภักดี (Comitatus) คือ ประเพณีที่ชายฉกรรจ์หรือนักรบกระทำสัตย์ปฏิญาณว่าจะสวามีภักดีและซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ของตนทั้งในยามสงบและยามสงคราม เป็นความผูกพันตามระเบียบวินัยทหารของเยอรมัน

กลุ่มบุคคลในระบบฟิวดัล

— ซูเซอเรนหรือลอร์ดคนที่ 1 หรือกษัตริย์ (Suzerian หรือ The First Lord หรือ King) เป็นเจ้าของที่ดินโดยสมบูรณ์ไม่ต้องขึ้นอยู่กับผู้ใด ขนาดของที่ดินอาจจะเป็นมณฑล หรือ อาณาจักร หรือจักรวรรดิ

— ลอร์ดหรือเจ้า (Lords) ลอร์ดหรือเจ้า หมายถึง ขุนนางชั้นสูงที่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน และมีอำนาจเหนือชีวิตความเป็นอยู่ของสามัญชนที่ทำมาหากินบนผืนแผ่นดินนั้น ขุนนางที่ถือครองที่ดินโดยตรงจากกษัตริย์ เรียกว่า เทนแนน-อิน-ชิฟ (Tenants-in-chief)

— วัลซาล (Vassal) วัลซาลหมายถึงข้าที่ได้อำนาจรับมอบที่ดินจากเจ้าไปทำผลประโยชน์ และต้องแบ่งผลประโยชน์ให้แก่เจ้า ตลอดจนมีพันธะกรรมที่จะต้องปฏิบัติต่อเจ้าตามข้อตกลงในระบบฟิวดัล

— อัศวินหรือซบวัลซาล (Knights หรือ Sub Vassal) อัศวินหรือซบวัลซาล หมายถึง ขุนนางระดับต่ำถือกรรมสิทธิ์ที่ดินต่อจากขุนนางชั้นสูงอีกทอดหนึ่ง มีฐานะเป็นซบวัลซาลหรือ วัลซาลรองจากขุนนางชั้นสูง เช่นเดียวกับขุนนางชั้นสูงที่มีต่อกษัตริย์หรือซูเซอเรน

— ชาวไร่ชาวนาและทาสติดที่ดิน (Peasants and Serfs) ชาวไร่ชาวนา หมายถึง สามัญชนที่ทำมาหากินบนที่ดินของขุนนางและอยู่ภายใต้ความคุ้มครองของเจ้าของที่ดิน ชาวไร่ชาวนาที่เป็นไท มีอิสระดีกว่าทาสติดที่ดินตรงที่เจ้าของที่ดินอาจจะขายหรือยกบุคคลผู้นั้นให้แก่ผู้อื่นไม่ได้ นอกจากนั้นแล้ว สภาพความเป็นอยู่ทั่วไปของชาวไร่ชาวนาและทาสติดที่ดินเหมือนกัน คือ ต้องทำงานหนักตั้งแต่เช้าจรดเย็น และมีสภาพความเป็นอยู่ที่ยากลำบาก ทาสติดที่ดินมีความมั่นคงในแง่ที่ไม่ต้องถูกไล่ออกจากที่ดินทำกินเมื่อมีการขายหรือโอนกรรมสิทธิ์ในที่ดินให้แก่เจ้าของที่ดินรายใหม่

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 1

1. ให้นักศึกษาอธิบายระบบฟิวดัลได้รับแบบอย่างมาจากประเพณีของชาติใด
2. ระบบฟิวดัลคือระบบการปกครองที่ใครมีอำนาจมาก

2. ภาระหน้าที่ของบุคคล

ภาระหน้าที่ของข้า

— การเป็นทหารช่วยรบ (Knight's Service) ข้าถือที่ดินของเจ้า มีหน้าที่สำคัญ คือ จะต้องเป็นทหาร หรือจัดกองทัพมาสมทบกับกองทัพของเจ้าในเวลามีสงคราม ค่าใช้จ่ายทั้งปวงข้าจะต้องเป็นผู้ออกทั้งสิ้น การรับใช้ของข้ามีเวลาจำกัดปีละไม่เกิน 40 วัน ถ้าหากเจ้าต้องการใช้งานข้าในฐานะเป็นทหารต่อไปอีกจะต้องเจรจาตกลงกัน โดยเจ้าอาจจะสัญญาว่าจะแบ่งทรัพย์สินหรือที่ดินหรือเชลยให้แก่ข้า ในสมัยหลัง ๆ ข้าอาจจะไม่ต้องส่งทหารมาช่วยก็ได้ แต่ต้องส่งเงินจำนวนหนึ่งมาแทน ซึ่งส่วนใหญ่แล้วเจ้าพอใจที่จะได้เงินมาจ้างทหารที่ได้รับการฝึกหัดดีแล้วและอยู่ทำงานได้เป็นเวลานานตามต้องการ ข้าที่เป็นพระราชอาคันตุกะส่วนใหญ่มักจะใช้วิธีการเสียเงินแทนการเข้ามาทำหน้าที่เป็นทหาร ถ้าที่ดินเป็นธรณีสงฆ์ พระราชาผู้เป็นข้าจะต้องจัดกองทัพมาช่วยศาสนารักษาผลประโยชน์ด้วยเช่นกัน

— การให้ความช่วยเหลือทางการเงิน (Aids) ข้าเป็นผู้จ่ายเงินช่วยเหลือแก่เจ้าในเวลา que เจ้าทำพิธีแต่งตั้งลูกชายคนโตเป็นอัศวิน พิธีแต่งงานลูกสาวคนโตและค่าไถ่ตัวเจ้าที่ถูกจับเป็นเชลย ข้าจะต้องช่วยเหลือทางการเงินมากน้อยเท่าไรขึ้นอยู่กับกรรองขอของเจ้าและอำนาจบารมีของเจ้าที่มีต่อข้า

— เงินค่ารับมรดกที่ดินหรือค่าเช่าที่ดิน (Relief) ข้าจะต้องจ่ายเงินให้แก่เจ้าเป็นค่ารับมรดกที่ดินเมื่อบิดาถึงแก่กรรมเท่ากับจำนวนค่าเช่าในหนึ่งปี หรือถ้าข้าต้องการโอนการเช่าให้ผู้อื่นก็ต้องเสียเงินให้แก่เจ้าเพื่อขออนุญาตก่อน

— การเป็นเจ้าภาพเลี้ยงต้อนรับ ข้าจะเป็นเจ้าภาพเลี้ยงดูต้อนรับเจ้าและบริวารทั้งขบวนเมื่อเจ้าไปเยี่ยมเยียนหรือไปพักนอนในที่ดินที่ข้าทำผลประโยชน์อยู่ บางครั้งข้าต้องหมดเปลืองเงินจำนวนมากเพราะขบวนของเจ้าใหญ่มาก ในเวลาต่อมาจึงมีการแก้ไขปัญหานี้ด้วยการจำกัดจำนวนเงินที่ข้าจะต้องจ่ายในการเลี้ยงดู

ภาระหน้าที่ของเจ้า

— เจ้ามีหน้าที่ให้ความคุ้มครองพิทักษ์รักษาข้าให้ปลอดภัยจากการปล้นสะดมของโจรผู้ร้าย หรือการคุกคามของศัตรูที่อาจจะทำสงครามแย่งชิงดินแดน เช่น กรณีการรุกรานของพวกอนารยชน เจ้าจะต้องมีข้าหรือผู้คนในปกครองจำนวนมากพอที่จะต่อต้านได้ หรือมีปราสาทหรือที่อยู่อาศัยภายในกำแพงที่มีป้อมปราการแข็งแรง มีคูน้ำล้อมรอบ เป็นต้น

– เจ้ามีหน้าที่ตัดสินคดีความและให้ความยุติธรรมแก่ข้าเมื่อมีกรณีพิพาทกันในแมนเนอร์

การเมืองการปกครองในระบบฟิวด์ล

ระบบฟิวด์ลเป็นระบบที่ขุนนางท้องถิ่นมีอำนาจ ซึ่งเป็นการกระจายอำนาจจากส่วนกลางออกไปยังส่วนภูมิภาค หรือจากษัตริย์ไปยังขุนนาง เมื่อขุนนางได้รับมอบกรรมสิทธิ์ที่ดินแล้ว มักจะได้รับมอบหมายอำนาจในการปกครองด้วย เนื่องจากความผูกพันหรือกฎเกณฑ์ระหว่างเจ้าของที่ดินซึ่งอาจจะเป็นกษัตริย์หรือขุนนาง กับข้า ได้กำหนดไว้อย่างมีระเบียบแบบแผนที่ทั้งสองฝ่ายมีสิทธิและหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติต่อกันอย่างเคร่งครัด

ระบบฟิวด์ลเป็นการปกครองที่กระจายอำนาจลดหลั่นกันเป็นลำดับ (The Feudal Hierarchy) การถือครองที่ดินที่สูงสุดเริ่มต้นจาก กษัตริย์หรือซุเซอเรน และลดหลั่นกันเป็นลำดับ เรียกว่า ซับอินฟิวเดชั่น (subinfeudation) ลอร์ดหรือเจ้าคนหนึ่งอาจจะมี vasal หลายคน คน ๆ หนึ่งอาจจะอยู่ในฐานะที่เป็นทั้งลอร์ดและ vasal ในเวลาเดียวกันก็ได้ เช่น พระเจ้าจอห์นเป็นลอร์ดคนที่ 1 หรือกษัตริย์ของอังกฤษ (King John of England) แต่ขณะเดียวกันพระเจ้าจอห์นถือครองที่ดินในฝรั่งเศส จึงมีฐานะเป็น vasal ของพระเจ้าฟิลิปแห่งฝรั่งเศส (King Philip of France)

ถ้ามีปัญหาวาสาลคนหนึ่งมีเจ้านายหรือลอร์ดหลายคน เรื่องนี้แก้ไขโดยวิธีการที่เรียกว่า ลีจ โฮเมจ (liege homage) คือ การที่ vasal ได้รับที่ดินจากลอร์ดคนใดเป็นครั้งแรก และได้ทำพิธีสักการะครั้งแรกให้แก่ลอร์ดคนใด ถือว่าลอร์ดคนนี้เป็นเจ้านายที่ vasal จะต้องมีการะหน้าที่ต่อลอร์ดคนนั้นเป็นคนแรก

ในกรณีที่ขุนนางมีที่ดินเพียงแห่งเดียว ขุนนางนั้นอาจจะเป็นทั้งข้าและเจ้าในเวลาเดียวกัน แม้แต่กษัตริย์เองก็อาจจะเป็นข้าได้ เช่น พระเจ้าจอห์นแห่งอังกฤษเป็นข้าของพระเจ้าฟิลิปแห่งฝรั่งเศส เพราะพระเจ้าจอห์นมีที่ดินในฝรั่งเศส แต่พระเจ้าจอห์นก็ไม่ได้คิดว่าพระองค์ต่ำต้อยกว่าพระเจ้าฟิลิปแห่งฝรั่งเศส

ในฐานะที่กษัตริย์อยู่ในตำแหน่งสูงสุดของระบบฟิวด์ล บางครั้งการปกครองมีลักษณะเป็นแบบศูนย์รวมอำนาจ (centralized government) แต่ถึงแม้ว่ากษัตริย์ในระบบฟิวด์ลจะมีอำนาจมาก แต่มีอำนาจน้อยกว่าขุนนางของพระองค์บางคน

สงครามในระบบฟิวด์ล (Feudal Warfare)

สภาพยุโรปในยุคกลางโดยทั่วไปมีความรุนแรง มีการทำหายของข้าที่มีต่อเจ้า (defiant vassals) และมีการสงครามเกิดขึ้นบ่อย ๆ การทำสงครามถือว่าเป็นสิ่งธรรมดาสำหรับการไต่เต้า

ขึ้นสู่อำนาจ ถ้าทำสงครามชนะก็จะได้รับรางวัล ที่ดิน ชื่อเสียง และบริวารเพิ่มขึ้น มีการปล้นสะดมหรือจับตัวเข้าไปเรียกค่าไถ่ มีคำพูดว่า “การตายในสงครามหรือระหว่างการสู้รบเป็นการจบชีวิตอย่างมีเกียรติสำหรับผู้มีวิญญานของนักสู้ ส่วนการตายบนเตียงเป็นการตายอย่างขี้ขลาด” สงครามในระบบฟิวตัลไม่ได้มีวัตถุประสงค์สำคัญในการทำลายหรือฆ่าฟันศัตรู แต่เป็นการแสดงความสามารถอย่างเข้มแข็งและกล้าหาญที่ต้องการจับศัตรูเพื่อเรียกค่าไถ่

ศาสนากับระบบฟิวตัล

สาเหตุที่ศาสนาต้องเข้ามาเกี่ยวข้องกับระบบฟิวตัล เนื่องจากในศตวรรษที่ 9 และ 10 พวกไวกิงส์และพวกแมกยาร์เข้ามารุกราน ทำให้เจ้าหน้าที่ของวัดต้องเข้ามามีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับบุคคลในระบบฟิวตัลเพื่อขอความคุ้มครอง เช่น จากขุนนางในฝรั่งเศส และกษัตริย์ในเยอรมัน

บิชอปและพระที่รับมอบที่ดินจากเจ้าก็มิฐานะเป็นข้า และต้องมีข้อผูกมัดตามระบบฟิวตัลด้วยเช่นกัน

วัดพยายามมีอิทธิพลเหนือการต่อสู้ของขุนนางในระบบฟิวตัลเพื่อสถานะที่ดีขึ้น ด้วยการพยายามเพิ่มคุณธรรมของคริสเตียน และให้นำมาใช้ในการปฏิบัติที่เรียกว่า ลัทธิวีรคติ (chivalry) วัดพยายามจำกัดเวลาทำสงครามให้น้อยลง ในศตวรรษที่ 11 บิชอปเรียกร้องความสนใจของพวกอัศวินด้วยการจัดให้มี “การประกาศสันติสุขของพระเจ้า” (Peace of God) และ “การประกาศพักรบของพระเจ้า” (Truce of God)

การประกาศสันติสุขของพระเจ้า หมายถึง การคุ้มครองบุคคลหรือกลุ่มบุคคลให้ได้รับสันติสุขของพระเจ้า หรือป้องกันสถานที่ศักดิ์สิทธิ์บางแห่งให้เป็นเขตปลอดการสู้รบ ถ้าผู้ใดขัดขืนก็จะต้องถูกลงโทษทางศาสนาและถูกสาปแช่ง

การประกาศพักรบของพระเจ้าคือการกำหนดให้มีเวลาหยุดพักการต่อสู้ตั้งแต่พระอาทิตย์ตกของวันพุธถึงพระอาทิตย์ขึ้นของวันจันทร์ บ่อยครั้งมีการหยุดพักรบระยะยาวในฤดูกาลถือศีลอดและล้างบาปที่เรียกว่า เลน্থ์ (Lent) และวันอีสเตอร์ (Easter) เป็นต้น

พระในยุคกลาง

กลุ่มคณะพระคริสต์ ได้แก่ บิชอป เจ้าอาวาส พระบาทหลวง ซึ่งเคยเป็นฆราวาสในชนชั้นขุนนางมาก่อน ไม่ได้มาจากชนชั้นชาวไร่ชาวนา คนในชนชั้นขุนนางต้องการเข้ามาบวช

ในศาสนา อาจจะเนื่องมาจากความศรัทธาในศาสนาและความมั่งคั่งร่ำรวยของวัด นอกจากนั้น คนของวัดเองมีส่วนเกี่ยวข้องกับสัมพันธกับคนกลุ่มต่าง ๆ ในระบบฟิวด์ตามข้อตกลงของระบบ ฟิวด์ และเกี่ยวข้องกับชนชั้นขุนนางเพราะต้องการขอความช่วยเหลือจากขุนนางในการป้องกัน ทรัพย์สินสมบัติของวัดหรือเพิ่มความมั่งคั่งของวัดด้วย

วัดเป็นที่ดึงดูดใจของบุตรชายคนรอง ๆ ในตระกูลขุนนาง ทั้งนี้เพราะบุตรชายคนโตของ ครอบครัวขุนนางเท่านั้นที่จะได้รับมรดกทรัพย์สิน เช่น สมบัติ ที่ดินและตำแหน่งหน้าที่จากบิดา ส่วนบุตรคนรอง ๆ จะต้องดิ้นรนขวนขวายเอาเอง และการเข้ามาบวชในวัดหรือทำงานวัดก็เป็น วิธีการที่ดีประการหนึ่ง

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 2

1. จงกล่าวถึงภาระหน้าที่ของข้าที่มีต่อเจ้า
2. มีกิจกรรมอะไรบ้างที่พระบาทหลวงมีส่วนช่วยยุติการสู้รบในยุคกลาง

3. ระบบแมนเนอร์ (Manorial System)

ความหมายของแมนเนอร์ ตามรากศัพท์ หมายถึง บ้าน หรือคฤหาสน์ หรือปราสาท ซึ่งเป็นที่อยู่ของเจ้า (Lord) บางครั้งจึงเรียกว่า คฤหาสน์แมนเนอร์ (Manor House)

ระบบแมนเนอร์ หมายถึง ระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง (Self-sufficiency) มีการทำ การเกษตรเป็นหลักสำคัญ ในแต่ละแมนเนอร์จะมีเนื้อที่อย่างน้อยที่สุดตั้งแต่ 300 เอเคอร์ขึ้นไป จนถึงพัน ๆ เอเคอร์ แมนเนอร์หนึ่งอาจจะมีหมู่บ้านเดียวหรือหลาย ๆ หมู่บ้านก็ได้

ขุนนางเจ้าของแมนเนอร์ เรียกว่า ขุนนางแมนเนอร์ (Lord of the Manor)

สภาพทั่วไปของแมนเนอร์

ในแต่ละแมนเนอร์จะประกอบด้วย

– คฤหาสน์แมนเนอร์ หรือปราสาท ซึ่งเป็นที่อยู่ของขุนนางเจ้าของแมนเนอร์และครอบครัว ส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ในบริเวณชัยภูมิที่เหมาะสม คฤหาสน์แมนเนอร์แต่ละแห่งจะมีขนาดใหญ่ มาก ประดับประดาด้วยเครื่องตกแต่งที่สวยงามหรูหรา ตัวคฤหาสน์อาจจะสร้างด้วยหินหรือ ทองแดงเพื่อความแข็งแรง เป็นป้อมปราการ มีคูน้ำล้อมรอบคฤหาสน์ มีสะพานชัก (drawbridge)

ใช้สัญจรเดินทางไปมา แต่ในยามสงครามก็จะชักสะพานขึ้น โดยให้ผู้คนในแมนเนอร์เข้ามารวมกันอยู่ในคฤหาสน์ที่มีน้ำล้อมรอบ

– หมู่บ้าน (Village) ประกอบด้วย บ้านเรือนชาวไร่ชาวนา ร้านช่างฝีมือ โรงสีข้าว โรงเหล้าอุ้ง โรงทำขนมปัง โบสถ์วิหาร และอื่น ๆ ตั้งอยู่รอบนอกคูน้ำห่างจากคฤหาสน์

– ที่ดินไร่นาขนาดใหญ่การเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ในที่ดินแต่ละแปลง จะแบ่งออกเป็น ส่วน ๆ มีแนวยาว เรียกว่า สตรีป (stripe) ขุนนางเจ้าของแมนเนอร์จะครอบครองที่ดินอุดมสมบูรณ์ ส่วนที่ดีที่สุดเรียกว่า ดีมีนส์ (demesnes) ส่วนชาวไร่ชาวนาจะได้ที่ดินไม่ค่อยอุดมสมบูรณ์นัก เรียกว่า เทนเนเมนต์ (Tenement)

ลักษณะการเกษตรในแมนเนอร์

– ระบบไร่นา 3 แปลง (Three-Fields System) การแบ่งที่ดินไร่นาแบ่งเป็น 3 แปลง ใช้เพาะปลูกเพียง 2 แปลง อีกแปลงหนึ่งปล่อยทิ้งไว้เพื่อให้ดินฟื้นตัว ครั้นในฤดูกาลต่อมาสลับใช้ที่ดินแปลงว่างเพาะปลูก แล้วปล่อยให้ที่ดินแปลงอื่นว่างแทน ทำสลับกันเช่นนี้ทุกปีเพื่อเป็นการบำรุงดิน

– ระบบไร่นาเปิดโล่ง (Open-Fields System) การเพาะปลูกแบบไร่นาเปิดโล่ง ไม่มีรั้วกัน อาจจะมีเพียงคันดิน กองดินหรือพุ่มไม้ เรียงรายเป็นแนวเขตเสมือนเป็นรั้ว เมื่อพ้นฤดูกาลเพาะปลูกแล้ว สัตว์เลี้ยงก็ออกมากินหญ้าหาอาหารได้สะดวกและถ่ายมูลไว้บนดิน ซึ่งต่อมากลายเป็นปุ๋ยคอกบำรุงดินให้อุดมสมบูรณ์

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 3

1. ให้อาจารย์บรรยายชีวิตในแมนเนอร์
2. จงอธิบายการเกษตรในระบบแมนเนอร์ว่ามีอะไรบ้าง

4. ลัทธิวีรคติ (Chivalry)

สิ่งสำคัญและน่าสนใจอย่างหนึ่งของยุคกลาง คือ ลัทธิวีรคติ (concept of chivalry) ซึ่งเป็นแนวทางการประพฤติปฏิบัติของขุนนาง ลัทธิวีรคติเกิดขึ้นในช่วงเวลาเจริญเติบโตสูงสุดของระบบฟิวดัล ในศตวรรษที่ 11 มีการเน้นถึงคุณธรรมของนักรบ ได้แก่ ความกล้าหาญ ความซื่อสัตย์ และความจงรักภักดีต่อเจ้า

คุณธรรมของลัทธิวีรคติได้กล่าวไว้ในมหากาพย์เรื่อง บทเพลงของโรลังก์ (The Song of Roland) ในศตวรรษที่ 11 ได้กล่าวถึงคำพูดของพระเอกที่อยู่ในวงล้อมของศัตรูว่า “ตายเสียดีกว่าได้ชื่อว่าขี้ขลาด” (Better be dead than a coward be called)

ลัทธิวีรคติเกี่ยวข้องกับเรื่องสำคัญ 3 เรื่อง คือ สงคราม ศาสนา และสตรี กล่าวคือ อัศวินจะต้องกล้าหาญในสงคราม ให้การคุ้มครองพิทักษ์ศาสนา และมีความสุขพออ่อนโยนให้เกียรติสุขภาพสตรี ซึ่งเป็นหลักการทางทฤษฎี แต่ในทางปฏิบัติจริงแตกต่างออกไป โดยทั่วไปแล้ว อัศวินจะมีความเชื่อมงายในสิ่งลึกลับมากกว่ามีศรัทธาอย่างแท้จริงในศาสนา เขาต่อสู้ปล้นสะดมและกระทำผิดทางรัฐสวากับชนชั้นต่ำที่ไม่ใช่คุณหญิงหรือเลดี้ของขุนนาง

ผู้หญิงในยุคกลาง (Medieval Women)

มีทัศนคติหลากหลายต่อผู้หญิงในยุคกลาง เช่น ตามหลักการทางศาสนา พระบาทหลวงกลุ่มหนึ่ง กล่าวว่า อีวา (Eva) เป็นผู้หญิงต้นเหตุที่ทำให้ผู้ชาย คือ อาดัม (Adam) ต้องถูกเนรเทศออกจากสวนอีเดน (Eden Garden) ผู้หญิงไม่เพียงด้อยกว่าผู้ชาย แต่ยังทำให้ผู้ชายเสื่อมเสียด้วย นักการศาสนาในยุคกลางก็จะตำหนิหญิงชนชั้นสูงในเรื่องการแต่งหน้าและแต่งกายมากเกินไป

ตามหลักการของลัทธิวีรคติ มีบุคคลบางกลุ่มยกย่องและให้เกียรติผู้หญิง ซึ่งเป็นผลพลอยได้จากแนวความคิดของความรักแบบโรแมนติค เป็นความคิดหลักของบทร้อยกรองที่ได้รับความนิยมมากในศตวรรษที่ 11 ความรักแบบโรแมนติค คือ การทุ่มเทชีวิตจิตใจต่อผู้หญิงอันเป็นที่รัก และยกย่องแม่รีผู้บริสุทธิ์ (The Virgin Mary) มีการบูชาผู้หญิง ส่วนหนึ่งเนื่องมาจากการบูชาความบริสุทธิ์ ความรักแบบโรแมนติคมีส่วนเกี่ยวข้องกับกติกากล่าวของลัทธิวีรคติ เช่น ผู้หญิงของอัศวินอาจจะไม่ใช่ภรรยา ทั้งนี้เนื่องจากการแต่งงานเป็นการจัดเตรียมไว้ คุณหญิง (Lady) จะอยู่ในตำแหน่งที่สูงกว่าผู้ชาย อัศวินจะต้องสุขภาพอ่อนโยนและถ่อมตน ดังเช่นข้าที่มีต่อเจ้า

ในความเป็นจริงแล้ว ชีวิตของผู้หญิงชนชั้นสูงถูกวางไว้สุดชั่ว ทั้งในหลักการของศาสนา และหลักการของลัทธิวีรคติ โดยทั่วไปแล้ว ผู้หญิงจะถูกพิจารณาว่าด้อยกว่าผู้ชาย ผู้หญิงมีทางเลือกน้อยมากที่จะเลือกผู้ชายที่ตนจะแต่งงานด้วย ผู้หญิงที่ร่ำรวยมักจะถูกลักพาตัว แต่อย่างไรก็ตาม คุณหญิงมักจะมีอิทธิพลมากที่สุดภายในปราสาท ช่วยสามีในการบริหารงานและป้องกันปราสาทให้พ้นจากการบุกโจมตี

ส่วนผู้หญิงชาวไร่ชาวนาทั่วไป นอกจากทำงานบ้าน เลี้ยงดูบุตรแล้ว ยังต้องทำงานหนักมากในไร่นาเช่นเดียวกับผู้ชายอื่น ๆ เมื่อสามีไม่อยู่หรือผู้หญิงที่เป็นหม้ายจะดำรงชีวิตอยู่ใน

สังคมยุคกลางได้ด้วยความยากลำบาก

การเตรียมตัวเป็นอัศวิน (Training for Knighthood)

การเตรียมตัวเป็นอัศวินจะเริ่มตั้งแต่วัยเด็ก เด็กชายเมื่ออายุได้ 7 ปีจะถูกส่งไปบ้านญาติหรือเพื่อน หรือชูเชอเรนของบิดา เด็กชายจะอยู่ในฐานะที่เรียกว่า เพจ (page) เรียนรู้เรื่องศาสนา การมีบุคลิกลักษณะ การล่านกโดยใช้เหยี่ยว (hawking) และการล่าสัตว์ เมื่อเด็กชายอายุได้ 15 ปี หรือ 16 ปี เขาจะเลื่อนอยู่ในฐานะสไควร์ (Squire) เพื่อเตรียมตัวอย่างเข้มงวดสำหรับการศึกษาศิลปะของการสงคราม เขาเรียนรู้วิธีการขี่ม้าศึกและความคล่องแคล่วในการใช้มีดใช้ดาบ โล่ และหอกให้ถูกต้อง เรียนรู้การดนตรี โคลงกลอน และเล่นเกมต่าง ๆ นอกจากนี้สไควร์ยังทำหน้าที่คอยรับใช้ขุนนางและคุณหญิงที่โต๊ะอาหารด้วย

การได้ตำแหน่งอัศวิน ถ้าไม่ได้จากความกล้าหาญในสงคราม ก็จะได้จากการไต่เต้าจากการเป็นเพจ เป็นสไควร์ จนถึงอายุ 21 ปีก็จะได้เป็นอัศวิน ในศตวรรษที่ 12 ศาสนาได้เรียกร้องสิทธิในการเข้ามามีส่วนในพิธีการแต่งตั้งสไควร์เป็นอัศวิน ในงานพิธีนั้น ผู้ที่จะได้รับแต่งตั้งเป็นอัศวินจะถูกเข่าต่อหน้าขุนนางและจะพูดว่า “ในนามของพระเจ้า เซนต์ไมเคิลและเซนต์ยอร์ช ข้าพเจ้าขอแต่งตั้งท่านให้เป็นอัศวินด้วยการใช้ดาบแตะที่ปาก จงกล้าหาญ” พิธีกรรมได้จัดขึ้นเพื่อสร้างความประทับใจให้แก่อัศวินที่ว่าเขาจะต้องกล้าหาญและจงรักภักดีต่อชูเชอเรนและพระเจ้า

ปราสาทในฐานะเป็นบ้านและป้อมปราการ (Castles as Fortresses and Home)

ปราสาทเป็นศูนย์กลางของการดำรงชีวิตขุนนางและครอบครัว ในศตวรรษที่ 9 ปราสาทขุนนางสร้างด้วยไม้ จนกระทั่งศตวรรษที่ 12 และ 13 มีการสร้างปราสาทขนาดใหญ่ด้วยหิน มีป้อมปราการแข็งแรง หอคอยขนาดใหญ่เรียกว่า ดันจัน (The Donjon) รายรอบด้วยห้องเก็บของ ห้องทำงานและโบสถ์ นอกกำแพงปราสาทมีหอคอยขนาดเล็กที่มีป้อมปืน ธนู น้ำมันเดือดและอาวุธอื่น ๆ ไว้ต่อสู้ศัตรูผู้บุกรุก ถัดจากกำแพงปราสาท จะมีคูน้ำรอบปราสาท (moat) เป็นคูน้ำขัดขวางการบุกรุกของศัตรู ทางเข้าปราสาทมีสะพานชัก (The drawbridge) มีตะแกรงเหล็กแข็งแรงแน่นหนา ใช้เลื่อนขึ้นลงในช่องบังคับประตูทางเข้า เรียกว่า พอตคัลลิส (portcullis) ซึ่งเป็นเครื่องป้องกันผู้บุกรุกได้เช่นกัน

ชีวิตในปราสาทมีแต่ความสะดวกสบายและหวานชื่น ในสมัยแรกขุนนางจะพักอยู่ที่หอคอยขนาดใหญ่ แต่ต่อมาในศตวรรษที่ 13 มีการสร้างห้องพิเศษสำหรับขุนนาง มีจุดประสงค์สำคัญเพื่อป้องกันภัยจากศัตรูผู้บุกรุก ห้องนั้นจะมีดสลัว ไม่มีหน้าต่างขนาดใหญ่ มีกำแพงหินเป็นผนังโล่ง ๆ มีเตาผิงขนาดใหญ่เพียงอย่างเดียวที่ให้ความอบอุ่น

การบันเทิงใจของขุนนาง (Amusement of the Nobles) โดยทั่วไปแล้วพวกขุนนางนิยมเล่นกีฬาทั้งกลางแจ้งและในร่ม การต่อสู้และเตรียมตัวเพื่อทำสงคราม มีการเล่นกีฬาต่อสู้กันด้วยหอกบนหลังม้า เรียกว่า จูสต์ (joust) และการแข่งขันกีฬาประเภทต่าง ๆ เรียกว่า ทัวร์นาเมนต์ (Tournament)

พวกขุนนางชอบการล่าสัตว์ ตามที่ต่าง ๆ ซึ่งบางครั้งทำให้พืชผลของชาวไร่ชาวนาผู้โชคร้าย เสียหาย ถูกเหยียบทำลาย เพราะการไล่ล่าสัตว์

การล่านกด้วยเหยี่ยวนกเขา เรียกว่า ฟอลคันรี (falconry) เป็นที่นิยมของชนชั้นสูงทั้งชายหญิง ตลอดจนเจ้าหน้าที่ของวัด

การบันเทิงใจภายในอาคาร ได้แก่ การเล่นทอดลูกเต๋าเพื่อเดินตัวเล่นบนกระดาน เรียกว่า แบ็คแกมมัน (backgammon) การเล่นเกมลูกเต๋า (dice) และการเล่นหมากรุก (chess) บางครั้งในเวลากลางคืนมีการแสดงของตัวตลกที่ใช้คำพูดสองแง่ม (the quips of jesters) บางครั้งก็มีนักร้องนักดนตรีที่เดินทาง (a wondering minstrel) มาร้องเพลงและเล่นดนตรีให้แก่ขุนนางที่ปราสาท

กิจกรรมการเรียนรู้ 4

1. ให้นักศึกษาอธิบายว่าลัทธิวีรคติคืออะไร
2. ให้นักศึกษาอธิบายถึงกิจกรรมการบันเทิงของขุนนางมีอะไรบ้าง

5. สาเหตุความเสื่อมของระบบฟิวคัลและระบบแมนเนอร์

ระบบฟิวคัลและระบบแมนเนอร์เริ่มเสื่อมลงเมื่อประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 13 เป็นต้นมา เนื่องจากสาเหตุสำคัญดังนี้ คือ

1. สงครามครูเสด (ค.ศ. 1095—1291) การขยายตัวทางการค้าและการเกิดเมืองใหม่ สงครามครูเสดระหว่างพวกคริสเตียนและพวกมุสลิมเพื่อแย่งชิงดินแดนอันศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนา ในเอเชียไมเนอร์มีผลทำให้ชาวยุโรปที่เดินทางไปกรุงคอนสแตนติโนเปิลและดินแดนตะวันออกมีโลกทัศน์และประสบการณ์กว้างไกลมากขึ้น วัดอุทิศพระสงฆ์ไม่ใช่เพื่อทำสงครามศาสนาอย่างเดียว แต่มีผลประโยชน์ทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคมเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย การค้าเจริญขึ้น เกิดเมืองใหม่เพิ่มขึ้น สภาพเศรษฐกิจและสังคมเปลี่ยนแปลงไป ความสัมพันธ์เดิมระหว่างข้ากับเจ้าเปลี่ยนไปเป็นความสัมพันธ์ใหม่ระหว่างลูกจ้างกับนายจ้างหรือผู้เช่าที่ดินกับเจ้าของที่ดิน

2. การเกิดรัฐประชาชาติ (Nation-State) และระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (Absotuted Monarchy) สงครามยุโรปที่เกิดขึ้นหลายครั้ง ไม่ว่าจะเป็นสงครามในระบบฟิวตัล สงครามร้อยปี หรือสงครามครูเสด มีผลทำให้อำนาจส่วนกลางของกษัตริย์เข้มแข็งขึ้น ประชาชนมีความรู้สึก รักชาติและชาตินิยม กษัตริย์สามารถรวบรวมดินแดนและประชาชนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เกิดเป็นรัฐประชาชาติ และลดอำนาจขุนนางท้องถิ่น มีผลทำให้นักษัตริย์มีอำนาจเด็ดขาดพระองค์เดียว มีลักษณะการปกครองเป็นแบบระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์และรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง (centralization) ด้วยเหตุนี้ ระบบฟิวตัลค่อย ๆ เสื่อมเป็นลำดับ

3. ความก้าวหน้าทางด้านวิทยาการ การประดิษฐ์คิดค้นเครื่องมือเครื่องใช้ที่ทันสมัยขึ้น เช่น การประดิษฐ์ปืนและกระสุนดินดำทำให้วิธีการรบเปลี่ยนไป ลัทธิอัศวินและระบบวีรคติจึงหมดความหมายไป

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 5

จงอธิบายถึงสาเหตุความเสื่อมของระบบฟิวตัล

สรุป

ระบบฟิวตัลและระบบแมนเนอร์ได้อธิบายให้เข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ในสังคมยุโรปยุคกลาง ตั้งแต่กษัตริย์ ขุนนาง อัศวิน วิศวกร ชาวไร่ชาวนา และทาส โดยมีที่ดินเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดบทบาทและภาระในสังคม การปกครองมีลักษณะกระจายอำนาจไปยังท้องถิ่น เศรษฐกิจเป็นแบบเกษตรกรรมที่พึ่งตนเองได้ การค้ามีน้อยมากหรือเกือบจะไม่มีเลย สภาพสังคมมีความทรุดโทรมเพราะการสงครามของขุนนางและการรุกรานของพวกอนารยชน เป็นต้น

การประเมินผลท้ายบท

1. ระบบฟิวต์ลคืออะไร
    1. การเพาะปลูกพืชผลแบบเปิดโล่ง
    2. ขุนนางท้องถิ่นมีอำนาจมาก
    3. พวกอนารยชนเข้ามารุกรานยุโรป
    4. ระบบที่อำนาจส่วนกลางเข้มแข็ง
  2. ปัจจัยสำคัญในระบบฟิวต์ลคืออะไร
    1. อำนาจ
    2. ที่ดิน
    3. อัสวิน
    4. ภาระหน้าที่
-